PEDAGOGIK TADQIQOTLAR JURNALI
ISSN: 3060-4923 Impact Factor –7,212

MATNAZAR ABDULHAKIM SHE'RIYATINING LINGVOPOETIKASI

Nurullayeva Marjona Nuraddin qizi

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti Filologiya va san'at fakulteti filologiya va tillarni o'qitish:o'zbek tili yo'nalishi 3-kurs (sirtqi) 233-guruh talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada zamonaviy o'zbek she'riyatining yirik namoyandalaridan biri Matnazar Abdulhakim ijodining lingvopoetik xususiyatlari tadqiq etiladi. Shoir she'rlaridagi leksik-semantik birliklar, poetik obrazlar, ramziy ma'nolar, metaforalar, o'xshatishlar va sintaktik vositalarning badiiy-estetik vazifasi tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida shoirning individual uslubi, poetik tafakkuri hamda til vositalaridan foydalanish mahorati lingvopoetik nuqtai nazardan baholanadi. Matnazar Abdulhakim she'riyatining zamonaviy o'zbek adabiyotidagi o'rni va ahamiyati ilmiy asosda yoritiladi.

Kalit so'zlar: lingvopoetika, poetik til, metafora, ramz, obraz, individual uslub, poetik sintaksis, badiiy matn, Matnazar Abdulhakim, she'riyat.

ЛИНГВОПОЭТИКА ПОЭЗИИ МАТНАЗАРА АБДУЛХАКИМА

Аннотация: В данной статье исследуются лингвопоэтические особенности поэзии Матназара Абдулхакима — одного из ярких представителей современной узбекской литературы. Анализируются художественно-эстетические функции лексических единиц, метафор, символов, сравнений и синтаксических средств. Особое внимание уделяется индивидуальному стилю поэта и его философскому мировоззрению.

Ключевые слова: лингвопоэтика, поэтический язык, метафора, символ, образ, стиль, художественный текст, поэзия.

LINGUOPOETICS OF MATNAZAR ABDULHAKIM'S POETRY

Abstract: This article analyzes the linguopoetic features of the poetry of Matnazar Abdulhakim, one of the prominent representatives of modern Uzbek literature. The study examines lexical-semantic units, poetic images, symbols, metaphors, comparisons, and syntactic devices used in the poet's works. Particular attention is paid to the poet's individual style and philosophical worldview. The article highlights the significance of Matnazar Abdulhakim's poetry in the development of modern Uzbek poetic thinking.

Keywords: linguopoetics, poetic language, metaphor, symbol, image, individual style, poetic syntax, artistic text, poetry.

Kirish

O'zbek adabiyotining taraqqiyot bosqichlarida inson ruhiyati, tabiat va borliq munosabatlarini badiiy talqin qilish alohida ahamiyat kasb etgan. XX asrning ikkinchi yarmi va XXI asr boshlarida ijod qilgan Matnazar Abdulhakim ana shunday yuksak badiiy tafakkur sohiblaridan biridir. Shoirning she'riy merosi falsafiy mushohadalarga boyligi, obrazlar tizimining serqirraligi, ramziy tasvirlarning keng qo'llanishi hamda o'ziga xos poetik tili bilan ajralib turadi.

Matnazar Abdulhakim she'riyatida inson va tabiat, hayot va o'lim, muhabbat va sadoqat, ezgulik va go'zallik kabi umuminsoniy masalalar markaziy o'rinni egallaydi. Shoir o'z she'rlarida oddiy voqelikni falsafiy umumlashmalar darajasiga ko'taradi. Natijada uning asarlari nafaqat badiiy zavq bag'ishlaydi, balki o'quvchini chuqur mushohada qilishga undaydi.

Bugungi kunda badiiy matnni lingvopoetik jihatdan o‘rganish adabiyotshunoslik va tilshunoslikning dolzarb yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Lingvopoetika til birliklarining badiiy-estetik imkoniyatlarini, ularning matn tarkibida qanday poetik ma’no hosil qilishini o‘rganadi. Shu nuqtai nazardan Matnazar Abdulhakim she’riyati lingvopoetik tadqiqot uchun boy manba hisoblanadi.

Tadqiqotning maqsadi va vazifalari

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi Matnazar Abdulhakim she’riyatining lingvopoetik xususiyatlarini aniqlash va ilmiy tahlil qilishdan iborat.

Tadqiqotning vazifalari:

- shoir she’riyatidagi leksik-semantik vositalarni aniqlash;

- metafora va ramzlarning badiiy vazifasini tahlil qilish;

- poetik obrazlarning lingvopoetik tabiatini o‘rganish;

- sintaktik vositalarning estetik ahamiyatini yoritish;

- shoirning individual uslubini tavsiflash.

Tadqiqot metodologiyasi

Maqolada tavsifiy, qiyosiy-tahliliy va lingvopoetik tahlil metodlaridan foydalanildi. Shoirning turli yillarda yaratilgan she’rlari ilmiy manbalar asosida o‘rganilib, ulardagi poetik birliklarning badiiy vazifalari ochib berildi.

Matnazar abdulhakim she’riyatida poetik leksika

Matnazar Abdulhakim she’riyatining asosiy xususiyatlaridan biri poetik leksikaning boyligi va ma’nodorligidir. Shoir so‘z tanlashda nihoyatda sinchkov bo‘lib, har bir birlikning semantik va estetik imkoniyatlarini hisobga oladi.

Shoir asarlarida daraxt, bog‘, yaproq, osmon, bulut, qor, yomg‘ir, shamol, qush kabi tabiat obrazlari tez-tez uchraydi. Ushbu birliklar oddiy nominativ ma’no bilan cheklanib qolmay, muayyan falsafiy va ramziy ma’nolarni ham ifodalaydi.

Masalan, “Yolg‘iz yaproq” she’rida yaproq inson qismatining timsoliga aylanadi. Uning shamol ta’sirida tebranishi insonning hayot sinovlari qarshisidagi holatini eslatadi. Bunday poetik birliklar she’rning emotsional ta’sirchanligini kuchaytiradi.

Metaforalarning lingvopoetik vazifasi

Matnazar Abdulhakim she’riyatida metafora eng faol poetik vositalardan biridir. Shoir voqelik hodisalarini ko‘chma ma’nolar vositasida ifodalab, obrazlilikni kuchaytiradi.

Masalan, qor obrazi poklik va musaffolik timsoli sifatida talqin qilinadi. Shoir qor orqali inson qalbidagi ezgulik va samimiyatni ifodalaydi. Daraxt obrazi esa hayot va insoniyatning ramzi sifatida namoyon bo‘ladi.

Metaforalar yordamida muallif abstrakt tushunchalarni konkretlashtiradi. Natijada she’r mazmuni yanada ta’sirchan va estetik ahamiyatli bo‘lib qoladi.

Shoir metaforalarining muhim jihati ularning milliy tafakkur bilan bog‘liqligidir. Ular xalqona dunyoqarash va badiiy an’analar bilan uyg‘unlashgan holda qo‘llanadi.

Ramziy obrazlar tizimi

Matnazar Abdulhakim ijodida ramzlar alohida o‘rin tutadi. Shoir tabiat hodisalari orqali inson ruhiyatini ifodalashga intiladi.

“Daraxtzor” she’rida daraxt obrazi inson hayotining badiiy modeli sifatida talqin qilinadi. Ildiz – o‘tmish, tana – bugun, shoxlar esa kelajak ma’nosini anglatadi.

“Bog‘” obrazi ma’naviy kamolot va go‘zallik timsoli sifatida namoyon bo‘ladi. “Bulut” va “shamol” obrazlari esa ko‘pincha inson ruhiyatidagi o‘zgarishlarni aks ettiradi.

Ramziy obrazlarning qo‘llanishi she’rlarning falsafiy mazmunini chuqurlashtiradi hamda poetik tafakkur imkoniyatlarini kengaytiradi.

Poetik sintaksisning o‘rni

Matnazar Abdulhakim she’riyatida sintaktik vositalar badiiy mazmunni ifodalashning muhim omili hisoblanadi. Shoir takror, parallelizm, ritorik so‘roq va undovlardan mahorat bilan foydalanadi.

Takrorlar hissiy ta’sirchanlikni kuchaytiradi va poetik ritmni hosil qiladi. Parallel sintaktik qurilmalar esa she’rning musiqiyligini ta’minlaydi.

Ritorik so‘roqlar o‘quvchini fikrlashga undaydi hamda muallifning falsafiy qarashlarini yanada chuqurroq anglash imkonini beradi.

Matnazar abdulhakimning individual uslubi

Shoir uslubining asosiy belgilaridan biri falsafiy mushohadakorlikdir. U hayotning eng oddiy hodisalarida ham chuqur ma’no topa oladi.

Matnazar Abdulhakimning individual uslubiga xos jihatlar:

- falsafiy tafakkur;

- ramziy obrazlarning ustunligi;

- milliy ruh va xalqona ifoda;

- poetik tilning soddaligi va ta’sirchanligi;

- tabiat va inson uyg‘unligining badiiy talqini.

Shoirning uslubi o‘zbek she’riyatida o‘ziga xos poetik maktab yaratganligi bilan ahamiyatlidir.

Natijalar va muhokama

Tahlillar natijasida quyidagi xulosalarga kelindi:

Birinchidan, Matnazar Abdulhakim she’riyatida poetik til birliklari estetik vazifa bajaradi.

Ikkinchidan, metafora va ramzlar she’rlarning mazmuniy chuqurligini ta’minlaydi.

Uchinchidan, obrazlar tizimi inson va tabiat munosabatlarini falsafiy talqin qilishga xizmat qiladi.

To‘rtinchidan, sintaktik vositalar poetik ritm va emotsional ta’sirchanlikni kuchaytiradi.

Beshinchidan, shoirning individual uslubi zamonaviy o‘zbek she’riyatining muhim badiiy hodisasi sifatida namoyon bo‘ladi.

XULOSA

Matnazar Abdulhakim she’riyati zamonaviy o‘zbek adabiyotining yuksak namunalaridan biridir. Shoirning poetik tili, falsafiy tafakkuri, metafora va ramzlardan foydalanish mahorati uning asarlarining estetik qimmatini belgilaydi.

Lingvopoetik tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, Matnazar Abdulhakim she’rlarida so‘z va ma’no uyg‘unligi mukammal darajada namoyon bo‘ladi. Shoirning individual uslubi poetik obrazlar, ramzlar va sintaktik vositalar tizimi orqali shakllangan.

Demak, Matnazar Abdulhakim she’riyati o‘zbek lingvopoetikasi va adabiyotshunosligining dolzarb tadqiqot obyektlaridan biri bo‘lib qolaveradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdulhakim M. Yolg‘iz yaproq. – Toshkent: Xorazm, 1999.
2. Abdulhakim M. Yoz tovushi. – Toshkent: Sharq, 2008.
3. Abdulhakim M. Saylanma. – Toshkent: Sharq, 2010.
4. Haqqulov I. Mushohada yog‘dusi. – Toshkent: Fan, 2009.
5. Yo‘ldoshev B. Lingvopoetika asoslari. – Toshkent: Universitet, 2015.
6. Qo‘chqorov R. Badiiy tafakkur va uslub. – Toshkent: Ma’naviyat, 2012.
7. Umurov H. Adabiyot nazariyasi. – Toshkent: Sharq, 2010.
8. Karimov N. XX asr o‘zbek adabiyoti. – Toshkent: O‘qituvchi, 2018.
9. Boboyev T. Adabiyotshunoslik asoslari. – Toshkent: O‘zbekiston, 2002.
10. Hotamov N., Sarimsoqov B. Adabiyotshunoslik terminlari lug‘ati. – Toshkent: O‘qituvchi, 1983.
11. Rahimova B. “Matnazar Abdulhakim she’ridagi badiiy mahorat va uslub individualligi”. // Xorijiy lingvistika va lingvodidaktika. – 2023. – №1.
12. Quronov D. Adabiyotshunoslikka kirish. – Toshkent: Akademnashr, 2017.
13. Sulton I. Adabiyot nazariyasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2005.
14. Valixo‘jayev B. O‘zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: Universitet, 2016.
15. Sharafiddinov O. Ijodni anglash baxti. – Toshkent: Ma’naviyat, 2004.